

TOESPRAAK VOORZITTER ERIC BREWAEYS 2 DECEMBER 2002

1. U maakt vandaag de geboorte mee van de Raad voor de Journalistiek.

Een nieuwe Raad, zal u zeggen. Er is de geschillenraad, het Vlaams commissariaat voor de media, de kijk- en luisterraad voor radio en televisie, er is ook nog de Vlaamse mediaraad. Wie in het medialandschap gaat langs Vlaamse wegen komt één of andere raad tegen.

Wat is nu het verschil ?

Het eerste is zuiver vormelijk, de genoemde organen houden zich bezig met radio en televisie.

Dat doet onze nieuwe raad ook, maar ook met de geschreven pers.

De nieuwe raad houdt zich bezig met journalistieke deontologie. Dat doet de geschillenraad ook.

En toch is er een wereld van verschil:

Specifiek aan de raad voor de journalistiek is de bemiddeling. Wij noemen het de "ombudswerking".

Elke klacht geeft aanleiding tot een bemiddelingspoging, met het oog op een minnelijke regeling. De wapens worden niet onmiddellijk op scherp gesteld.

Het derde verschil is dat onze raad niet in het leven is geroepen door de overheid, maar gegroeid is uit een initiatief van journalisten en uitgevers.

2. De raad waakt over de journalistieke deontologie. Een vaag begrip.

De term wordt gehanteerd door het Europees Hof van Straatsburg. Dit oordeelde vaak, dat, ik citeer:

"la liberté d'expression est subordonnée à la condition que les intéressés agissent de bonne foi, de manière à fournir des informations exactes et dignes de crédit dans le respect de la deontologie journalistique." Het Hof is streng wanneer de overheid de uitingsvrijheid beknot van de journalist die aantoonde dat hij zijn deontologie heeft nageleefd. Het hecht een groot belang daaraan.

Juridisch verstaat men onder deontologie meestal de gedragsregels die professionele plichten opleggen aan wie een bepaald beroep uitoefent. Deze regels kunnen geschreven of ongeschreven zijn. Zij betreffen de relaties tussen de professionelen onderling en tussen de beoefenaar van het beroep en derden.

De geschillenraad voor Radio en televisie oordeelde op 16 oktober 2002 dat de deontologische regels voor journalisten de regels zijn die door de betrokkenen algemeen worden erkend. Het gaat niet om in wetteksten neergelegde regels, maar om gewoonterecht.

Wij hebben het pragmatisch opgelost: het gaat over minimumregels voor behoorlijk professioneel gedrag. Onze inspiratie vinden wij in de Verklaring van plichten en rechten van de journalist, de verklaring van München van 1971, en de code van journalistieke beginselen van de beroepsjournalisten en de uitgevers. Ook de geciteerde beslissing van de geschillenraad verwees naar deze codes. Ons werkingsreglement zegt bovendien zeer voorzichtig dat de Raad geval per geval oordeelt of de journalistieke beroepsethiek aan de orde is.

Deontologische regels zijn voor een groot deel ongeschreven regels. Door onze beslissingspraktijk zal er stilaan iets groeien wat op een gedragscode lijkt. Wij kunnen trouwens voortbouwen op de fundamenteen gelegd door de raad voor deontologie. Nog een raad, maar hij verdwijnt vandaag.. Onze ondervoorzitter, Patrick MARTENS, heeft daar nuttige expertise opgedaan. Hij zal zorgen voor de

nodige continuïteit. Mijn dank gaat uit naar de gewezen leden van deze raad voor hun baanbrekend, soms moeilijk werk.

3. Ik hoop dat de Raad, waarvan ik voorzitter ben, zo weinig mogelijk zal moeten optreden.

Volgens ons werkingsreglement zijn wij de laatste schakel, het laatste oordeel bij wijze van spreken. Ik zei het al, de bemiddeling, de ombudsfunctie, primeert. Wij, de raad, komen pas tussen als alles misgelopen is.

En er zijn veel schakels:

- Het is in de eerste plaats de journalist zelf die nagaat of hetgeen hij doet deontologisch door de beugel kan. Ik weet het, het is soms moeilijk, maar toch is het de kunst van de beroepsuitoefening. Zin voor individuele verantwoordelijkheid vermijdt controle en sancties die vaak als betuttelend worden ervaren.

- Na de journalist is er de hoofd- of eindredacteur, ook soms de uitgever.

- Loopt het dan toch nog mis, en komt er een klacht, dan komt onze ombudsman aan de beurt

- als er geen verzoening komt zal de Raad zich over de zaak buigen

4. Sommigen zullen reeds kritiek hebben: journalisten en uitgevers doen aan zelfregulering. Klassieke beroepsorden, ik denk hier aan de orde van advocaten en vooral aan de orde van geneesheren liggen in de samenleving onder vuur. Er wordt zelfs gepleit voor de afschaffing van deze laatste. En nu gaan de journalisten op hun beurt zo'n onderonsje oprichten, weliswaar met enkele "derden", om de zaak een schijn van onafhankelijkheid te geven.

Twee bedenkingen:

- de bemiddeling, en de eventuele beoordeling door de Raad zijn louter facultatief. Geen enkele klager is verplicht bij ons aan te kloppen. Wie ons niet vertrouwt kan weg blijven, het zal hem juridisch niet kwalijk worden genomen.

Een tweede, meer fundamentele bedenking:

- Het is de bedoeling van de initiatiefnemers en de leden van de Raad om het maatschappelijk vertrouwen te winnen. De raad zal tonen dat hij niet alleen onafhankelijk kan oordelen, maar dat hij vooral ernaar streeft bevredigende oplossingen tot stand te brengen. Geef ons dit vertrouwen, zeg ons op tijd wanneer het volgens u misloopt -wij kunnen tegen kritiek. Ik daag u uit om binnenkort, bijvoorbeeld na één jaar, onze werking te evalueren.

5. Gerard Schuyt, een vooraanstaand Nederlands mediajurist schreef ooit dat de rechter geen leraar Nederlands is die opstellen verbetert. Wij zijn geen leraars Nederlands, geen rechters. Wij zullen niet op eenzijdig verzoekschrift banbliksems sturen naar journalisten en uitgevers. De raad is geen inquisitie die de journalisten tot de orde roept wanneer zij door hun meningen tonen dat zij van het "rechte pad" zijn afgedwaald. De raad zal oplossingen nastreven: als de partijen geen bevrediging vinden in een minnelijke schikking zal de zaak worden onderzocht, besproken, beoordeeld. De uitspraak zal een richting geven aan de beroepsethiek.

6. Van één ding moeten wij ons goed bewust zijn. Het denken mag zich niet onderwerpen, en kan ook niet worden onderworpen. Elke mogelijke beperking van de uitingsvrijheid moet worden benaderd met grote terughoudendheid, ik zou zelfs zeggen, schroom. Het Europees Hof van Straatsburg heeft het reeds zo vaak gezegd. Een democratische samenleving wordt gekenmerkt door pluralisme,

verdraagzaamheid en ruimdenkendheid. Het is in die geest dat een gebeurlijke beperking zal worden afgewogen. Niet alleen de meerderheidsstandpunten dienen beschermd te worden, maar ook die van de minderheid, zelfs als het gaat om "des idées qui heurtent, choquent ou inquiètent". VTM-journalist Marc GEENEN schreef zaterdag in een opiniestuk: "Mensen hebben in België vrijheid van meningsuiting, ook al deugen die meningen voor geen millimeter".

Wij zijn er niet om meningen, waardeoordelen te sanctioneren. Wanneer de wetgever het toch nodig heeft geoordeeld een mening te moeten bestraffen, dan is in de eerste plaats de rechtbank bevoegd. Wij leven in een tijd waarin anti-democratische groepen de democratische rechten en vrijheden gebruiken om de democratie te ondergraven. Onze raad mag geen instrument worden dat door dergelijke lieden wordt gebruikt om de vrijheid te beknotten.

Er is veel kritiek op de pers. Vaak komt die uit politieke hoek, of van de kant van gezagsdragers en gevestigde instellingen.

Een samenleving waar gezagsdragers tevreden zijn met de pers bestaat alleen in Utopia, of laat veronderstellen dat de pers haar taak niet naar behoren vervult.

Erger wordt het wanneer de burger, de samenleving ontevreden is over de pers. Uit het recente boek van Elchardus "anatomie en oorzaken van het wantrouwen" blijkt dat het vertrouwen in de pers sterk is gedaald. Slechts 20,4 % van de bevolking zou nog zeer veel vertrouwen hebben in de pers. Daar moet iets aan gedaan worden. Het uitwerken en bewaken van een deontologie kan een stap zijn in de goede richting.

7. De media hebben veel macht, le quatrième pouvoir. Hoewel Elchardus aantoonde dat het publiek niet al te veel vertrouwen meer heeft in de pers, wijst hij de opkomst van de massamedia, en vooral de commercialisering ervan, aan als een belangrijke oorzaak van de daling van het maatschappelijk vertrouwen. Een mediadispuut kan er toe leiden dat een procureur des konings "een stapje opzij te zet" Eén zinnetje uit een krantenartikel kan een samenleving in vuur en vlam zetten, met meer dan honderd doden tot gevolg. Denk maar aan de Miss world-toestanden in Nigeria.

Wie deelneemt aan de macht moet waardig zijn die macht uit te oefenen. Hij moet blijf geven van de nodige ethiek, van de nodige zin voor deontologie.

Mogelijke inbreuken daarop moeten op efficiënte wijze kunnen worden bijgestuurd, gecorrigeerd. De schade moet in de mate van het mogelijke ongedaan worden gemaakt, en er moet worden vermeden dat de ezel een tweede keer over dezelfde steen struikelt. Daarin ligt onze opdracht, onze uitdaging.

8. - De VRT doet wel mee aan ons bemiddelingssysteem, maar nog enkel als waarnemer aan de werking van raad. De VRT valt immers onder de geschillenraad, die ook bevoegd is voor deontologische problemen. Wij zijn in bespreking en streven ernaar om binnenkort alles onder één orgaan te brengen.

- In zijn beleidsbrief "media 2003" oppert de Vlaamse minister voor media de wens alle toezichtsorganen in de mediasector samen te voegen. Alleen ingewijden weten immers nog waar ze met een klacht terecht kunnen. De rechtsonderhorige moet dikwijls raden welke raad bevoegd is. Er wordt gesproken over een één-loketfunctie. Wij zijn bereid tot overleg om de zaken te vereenvoudigen, maar met behoud van onze onafhankelijkheid. Recente besprekingen doen hopen dat wij op goede weg zijn.

- Wij bieden onze goede diensten aan aan de beleidsmakers. Niets belet u aan ons advies te vragen over deontologische problemen in de mediawereld.
- Justitie en pers leven vaak op gespannen voet. De jongste gebeurtenissen in Neufchateau bewijzen dat nog maar eens De derde en de vierde macht weten vaak niet goed hoe ze met elkaar moeten omgaan. Het is onze ambitie om door de handhaving van een deontologie opnieuw een vreedzame coëxistentie tot stand te brengen. Journalisten zullen in elk geval met “propere handen” voor de rechter verschijnen.
- Een grootwarenhuis maakte enkele jaren geleden reclame met de slogan: “zoveel klanten per dag moet je verdienen”. De reclameslogan en ook het grootwarenhuis zijn uit het straatbeeld verdwenen. Toch wil ik die slogan even parafraseren “zoveel vertrouwen moet je verdienen”. Daar zullen wij aan werken. Om het trendy te zeggen: daar gaan we voor.